

## مبانی قرآنی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای

رقیه افروز<sup>۱</sup>

### چکیده

امیدواری در انسان سبب ادامه‌ی زندگی، تلاش و کوشش خواهد شد. امیدواری به رحمت خداوند و توجه به آخرت سبب خواهد شد که انسان در زندگی به پیروزی و موفقیت دست یابد. برای این منظور در دین اسلام و سخن بزرگان راهکارهایی برای تقویت حس امیدواری در انسان آمده است که در این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای - اسنادی تدوین شده است، با هدف «شناخت مبانی قرآنی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای» پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که مبانی اعتقادی شناختی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای برانگیختن گرایش‌های اعتقادی در انسان است که با ایمان به خداوند و توجه به آخرت در انسان رخ خواهد داد. انسان نیز با توجه به گناهان خود می‌تواند اعتقاد به آمرزش الهی داشته باشد و به رحمت خداوند امیدوار باشد. همچنین با اعتقاد به ظهور منجی و موعود باوری نیز می‌تواند همواره با حس امید زندگی کند. که همگی بر امیدآفرینی انسان تاثیر دارند. مبانی اخلاقی رفتاری امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای نیز شامل حسن ظن به خداوند و اقدام و عمل، صبر و شکیبایی در مشکلات است.

واژگان کلیدی: امید، امیدآفرینی، اندیشه، امام خامنه‌ای.

---

<sup>۱</sup> طلبه سطح دو مدرسه‌ی علمیه الزهرا سلام الله علیها و اوایان اسلامشهر.

## مقدمه

امیدواری حالت انگیزشی مثبت از احساس موفقیت در عاملی است که برای رسیدن به اهداف برنامه‌ریزی شده به انسان دست خواهد داد.<sup>۱</sup> بی‌تردید امید و امیدآفرینی در انسان سبب تلاش، عزم و همت و غلبه بر ترفند دشمنان است.<sup>۲</sup> امیدواری مقابل ناامیدی است که دشمنان اسلام و جمهوری اسلامی چندین دهه در تلاش هستند تا به جای تزریق روح امید در امت ایرانی به خصوص جوانان بذر ناامیدی را بکارند. اما با امید روح انسان شاداب خواهد شد، همواره به رحمت خداوند امید دارد، عزت نفس در انسان تقویت خواهد شد، تحرک و انگیزه در او ایجاد خواهد شد. به همین دلیل هیچ گاه فرد از تلاش نمی‌ایستد. حال ناامیدی سبب بروز مشکلاتی از جمله افسردگی، ضعف و ناتوانی در انسان خواهد شد. امام علی علیه السلام نیز در نهج البلاغه فرمودند: «لَا يَرْجُونَ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَّا رَبَّهُ...؛ هیچ یک از شما جز به پروردگار خود امید نبندد...».<sup>۳</sup> امید سرمنشا اقتدار برای زیستن و آرامش انسان است که منابع دینی، راه ارتباطی ما با خداوند را هموار خواهد کرد. خدا بهترین راهکار را به ما ارائه داده است، از مهم ترین منابع شناختی، قرآن کریم است که به امید و امیدآفرینی پرداخته است. مقام معظم رهبری نائب به حق امام زمان عج الله و ولی فقیه جامعه به دلیل اهمیت این مسئله تاکید فراوانی بر این موضوع داشته‌اند. به همین دلیل مقاله حاضر درصدد پاسخگویی بدین پرسش است که مبانی قرآنی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای چیست؟

امروزه با توجه به هجمه‌ی فرهنگی و سیاسی دشمن در کشور و کاشتن بذر ناامیدی در دل جوانان برای عدم ازدواج، نداشتن شغل مناسب و بیکاری آنان ضرورت ایجاد کرده است تا با رجوع به آیات الهی و بیانات مقام معظم رهبری، راهکارهایی را برای تقویت امید و امیدآفرینی و کاشتن بذر امید در دل امت ایران خصوصا جوانان برشمرد. به علت افزایش سن ازدواج در جوانان، ناامیدی میانسالان در تهیه‌ی مایحتاج زندگی در عرصه اقتصادی، ناامیدی در بازنشستگان دولتی و نسل سالمندی که روزی برای ایران عزیز انقلاب کردند و دشمن درصدد است تا با این موارد قابل حل و ناچیز، بذر ناامیدی را در دل امت اسلامی ایران بکارد. اغتشاشات اخیر که در کشور رخ داده و نوجوانان و جوانان کشور ایران با ناامیدی

---

۱ مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، روان شناسی کار و مدیریت، ص ۵۶۴.

۲ خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۴/۰۲/۲۶.

۳ نهج البلاغه: حکمت ۸۲.

در تمامی عرصه‌های کشور اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، ساخت و تولید سبب شادی دشمنان شدند به همین علت پرداختن به این موضوع از ضروریات است. مقام معظم رهبری در سخنرانی‌های خود به خصوص سخنرانی‌های اخیر همگان را به سمت امید و امیدآفرینی هدایت کردند. با این عنوان پژوهشی مستقل انجام نشده است اما با کلید واژه‌ی امید و امیدواری مقالات و کتبی به رشته‌ی تحریر درآمده است از جمله:

- «بررسی جایگاه امید؛ به عنوان ریشه‌ای‌ترین جهاد جوانان در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» به نویسندگی مهدی محمودی و سیده نرگس میرعالی؛ که در این مقاله نویسندگان نهادینه شدن امید در زندگی را در عرصه‌های گوناگو مورد واکاوی قرار دادند و استفاده از جوانان را برای آینده روشن در راس تمامی برنامه پیشنهاد دادند.
- نسرین علوی‌نیا؛ زهرا نعمتی در مقاله‌ی خود تحت عنوان «فرایند نهادینه کردن امید در جوانان و راهکارهای آن در بیانیه گام دوم انقلاب مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری»؛ به علت تاکید رهبری بر امید در جوانان و عوامل امید و امیدواری در آن‌ها که ریشه‌ی اصلی آن جهاد جوان است اشاره شده و در آخر نیز آثار امید و امیدواری مورد واکاوی قرار گرفت.
- علیرضا افشون در کتابی تحت عنوان «آینده نگری و امیدواری در نهج البلاغه»؛ در این کتاب نویسنده به مولفه‌ها، مصادیق امیدواری در نهج البلاغه پرداخته است.
- متینه السادات جزایری در پایان نامه خود تحت عنوان «بررسی آموزه امید و راهکارهای نهادینه کردن فرهنگ آن در جامعه از منظر قرآن و نهج البلاغه با تاکید بر نقش نظام خانواده و نظام آموزشی»؛ نویسنده در این پژوهش سعی بر آن دارد که ابتدا با محوریت آیات قرآن و عبارات نهج البلاغه، چشم انداز جامع و روشنی از آموزه امید را بیان و تاثیرات عملی و عینی آن را در زندگی انسان تبیین نماید و سپس در ادامه با تکیه بر آثار فوق به تحلیل چگونگی و چرایی عدم تحقق عینی این چشم انداز در دو محیط خانواده و نظام آموزشی خواهد پرداخت.
- علی اکبر دهقانی رخ در پایان نامه‌ی خود تحت عنوان امید در نهج البلاغه به عوامل و اثرات امیدواری در نهج البلاغه اشاره کرده است.

وجه تمایز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این پژوهش درصدد است تا پاسخگو بدین پرسش‌ها باشد:

✓ مبانی اعتقادی شناختی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای چیست؟

✓ مبانی اخلاقی رفتاری امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای چیست؟

## ۱. مفهوم شناسی

در هر پژوهشی نیاز است تا واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و اصطلاحی مورد واکاوی قرار گیرد، به همین منظور در این مقاله نیز واژه‌ی امید مورد واکاوی قرار خواهد گرفت.

### ۱-۱. امید

امید در عربی با واژه‌های «أمل، توقع، ثقه، رجبه، رغبیه، مامول، مطمح» آمده است.<sup>۱</sup> أمل تنها دو بار در قرآن آمده است که در هر دو بار به معنای آرزو می‌باشد.<sup>۲</sup> خلیل بن فراهیدی نیز أمل را به معنای امید دانسته است.<sup>۳</sup>

ابن فارس نیز آنچه را که فراهیدی گفته تایید می‌کند و می‌گوید: «أمل یعنی درنگ و انتظار».<sup>۴</sup>

در تاج العروس درباره‌ی معنای أمل آمده است «أمل بر وزن جَبَل و نجم و شبیر به معنای امید است که معروف ترین آن همان وزن نخست یعنی (جبل) است».<sup>۵</sup>

امید در لغت نامه‌ی فارسی نیز به معنای آرزو، آرمان، چشمداشت، انتظار، توقع، انتظار برای چیزهای خوب، توقع و چشم نیکی از مردم و از هر چیزی داشتن، آمده است.<sup>۶</sup>

امیدواری، یعنی باور به این که خدا در لحظه‌ی مناسب وارد عمل خواهد شد.<sup>۷</sup> مقام معظم رهبری نیز در تعریف امید فرمودند: «امید، آن نیروی عظیمی است که انسان را پیش می‌برد».<sup>۸</sup>

۱. پورتال المعجم المعانی، [www.almaany.com](http://www.almaany.com).

۲. قرشی، قاموس قرآن، ج ۱، ص ۱۱۳.

۳. فراهیدی، العین، ص ۵۴.

۴. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۱، ص ۱۴۰.

۵. حسینی زبیدی، تاج العروس، ج ۴، ص ۳۰.

۶. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۳، ص ۱۸۶.

۷. اسمیت، یوان، پنجره‌ای رو به امید، ص ۱۵.

۸. خامنه‌ای، بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۸/۰۶/۰۸.

امید آفرینی مایه امیدواری در انسان است که در کسی یا چیزی که امیدوارکننده است، امید می‌آفریند.<sup>۱</sup>

## ۱-۲. اندیشه

اندیشه در لغت فکر، گمان، ترس، بیم، تفکر، تأمل، اضطراب<sup>۲</sup> است. و در اصطلاح «هر حرکت و انتقالی که برای نفس در ادراکات جزئی صورت گیرد را در اصطلاح اندیشه گویند».<sup>۳</sup> اندیشیدن فرایندی است که از طریق آن یک بازنمایی ذهنی جدید به وسیله تبدیل اطلاعات و تعامل بین خصوصیات ذهنی، قضاوت، انتزاع، استدلال و حل مسئله ایجاد می‌گردد.<sup>۴</sup>

## ۲. مبانی اعتقادی شناختی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای

مبانی اعتقادی شناختی امید و امیدآفرینی آن دسته از مضامینی است که مربوط به معنویات در انسان است. راهکارهای معنوی سبب گرایش‌ها و اعتقادات انسان در زندگی خواهد شد. کُر قرآن و روایات و بیانات مقام معظم رهبری سفارش‌های اعتقادی شناختی وجود دارد که سبب امیدآفرینی در انسان خواهد شد.

## ۲-۱. ایمان به خداوند

ارتباط داشتن با خداوند که سرچشمه‌ی هستی است سبب تقویت امید در انسان خواهد شد. انسان برای ارتباط داشتن به خداوند نیاز است تا کارهایی که در آیات الهی، روایات اهل بیت، نهج البلاغه و حتی سخن بزرگان دین مانند مقام معظم رهبری آمده است را فراگیرد تا ارتباط موثرتر همراه با امیدواری بیشتر را شامل گردد.

<sup>۱</sup> ساروخانی، دائره المعارف علوم اجتماعی، ج ۲، ص ۱۰۶.

<sup>۲</sup> عمید، فرهنگ جیبی عمید، ص ۱۷۹.

<sup>۳</sup> معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۲۰۴.

<sup>۴</sup> سبزواری، شرح منظومه، ج ۱، ص ۸۴.

<sup>۵</sup> مجتهدی، فلسفه ی نقادی کانت، ص ۱۵۶.

<sup>۶</sup> آذربایجانی، روانشناسی دین از دیدگاه ویلیام جیمز، ص ۲۶۱.

انسان امیدوار می‌تواند در برابر مشکلات، مصائب، بیماری‌ها با امید به خداوند صبر و شکیبایی پیشه سازد تا دردها و آلام را کمتر حس کند. در مرگ پدر، مادر، نزدیکان و ... امید به ادامه‌ی زندگی است که سبب خواهد شد انسان در برابر این مصیبت‌ها صبوری پیشه سازد.

مقام معظم رهبری نیز فرمودند: «همدیگر را باید وصیت کنیم، توصیه کنیم به صبر، به ایستادگی، به پیروی از حق؛ همدیگر را نگه داریم. «و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض»؛ اولیاء یعنی پیوسته‌ها؛ به همدیگر پیوستند. این وظیفه‌ی ماست. بنابراین، بایستی به این نکته‌ی امید و اطمینان توجه کرد».<sup>۱</sup>

در نتیجه با امید، صبر و شکیبایی تقویت می‌شود و هم چنین برعکس این موضوع نیز صادق است، که انسان صبور و شکیبا می‌تواند امید و امیدآفرینی را در دل خود تقویت کند.

---

<sup>۱</sup>. خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵.

## نتیجه گیری

امیدآفرینی حالت انگیزشی است که به رفتار و اعتقادات انسان مربوط است. با تقویت رفتارهای و اعتقادات انسان می‌توان امید و امیدآفرینی را در وجود او تقویت کرد. هدف از نگارش این مقاله نیز شناخت مبانی قرآنی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای است که با توجه به مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایج زیر دست یافته است.

- مبانی اعتقادی شناختی امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای که شامل تقویت اعتقادات انسان است که این موارد در دین اسلام شامل ارتباط با خداوند که سرچشمه‌ی هستی است با اذکار الهی، نماز و دعا و ... می‌توان با خداوند ارتباط برقرار کرد و امید در دل او احیا گردد. ایمان و توجه به آخرت نیز آدمی با ایمان به خداوند همواره راه رحمت را به روی خود باز می‌بیند و این سبب کاشته شدن بذر امید در دل او خواهد شد. اعتقاد به آمرزش الهی نیز یکی دیگر از راه های تقویت امیدواری است که انسان باید هنگامی که به گناه کشیده شد، فوراً استغفار کند تا این استغفار امید را در دل او زنده کند. اعتقادی به ظهور منجی نیز یکی دیگر از امیدهایی است که انسان برای برپایی عدالت در جهان، برقراری صلح و آرامش نسبت به ظهور منجی دارد.

- مبانی اخلاقی رفتاری امید و امیدآفرینی در اندیشه امام خامنه‌ای شامل حسن ظن داشتن به خداوند نیز یکی دیگر از مراتب تقویتی امید در دل انسان است او که همواره نیاز به یک حامی دارد، اکنون با حسن ظن به خداوند این حمایت را از جانب خداوند در دل خود پیدا خواهد کرد. اقدام و عمل نیز یکی دیگر از عواملی است که در انسان سبب تقویت امید خواهد شد، زیرا با تلاش و کوشش می‌توان مشکلات را از بین برد و امیدوارانه در این راه پیروز گشت. صبر و بردباری نیز یکی دیگر از راه هایی است که انسان امیدوار نسبت به مشکلات، مصائب و ... دارد. انسان امیدوار می‌تواند در مصائب اقوام صبر پیشه کند.

## منابع

- قرآن کریم ترجمه حسین انصاریان
- نهج البلاغه ترجمه محمد دشتی

## کتب

۱. آذربایجانی، مسعود، روانشناسی دین از دیدگاه ویلیام جیمز، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۷ ش.
۲. آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، ترجمه محمد علی انصاری، تهران: امام عصر (عج)، چاپ دهم، ۱۳۹۵ ش.
۳. ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۲۲ ق.
۴. اسمیت، یوهان، پنجره‌ای رو به امید، ترجمه‌ی شیده جهرانی، تهران: جیحون، ۱۳۴۰ ش.
۵. امین زاده، محمدرضا، اخلاق اسلامی، تهران: موسسه راه حق، ۱۳۷۸ ش.
۶. حسینی زبیدی، مرتضی، تاج العروس، بیروت: الطبعة الاولى، دارالمکتبه الحیاء، ۱۳۰۶ ق.
۷. خامنه‌ای، سید علی، بانک جامع بیانات مقام معظم رهبری، اصفهان: قائمیه، ۱۳۹۰ ش.
۸. خرمی مشکانی، ابراهیم، در آغوش خدا (توبه)، کاشان: مرسل، چ چهارم، ۱۳۸۷.
۹. دهخدا، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات روزنه، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش.
۱۰. دیلمی، حسن به محمد، ارشاد القلوب الی الصواب،
۱۱. رواندی، سعید بن هبه الله قطب الدین، الدعوات، قم: موسسه آل البيت (ع)،
۱۲. زکی دوغان، محمد، آثار تربیتی نماز، قم: ستاد اقامه نماز، ۱۳۸۸ ش.
۱۳. شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، قم: هجرت، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۱۴. فراهیدی، العین، قم: موسسه دارالهجره، الطبقة الاولى، ۱۴۰۵ ق.
۱۵. قرائتی، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن کریم، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ ش.
۱۶. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۷ ش.

۱۷. کارگر، رحیم، **جهانی شدن و حکومت جهانی حضرت مهدی عج**، قم: موسسه بنیاد فرهنگی مهدی موعود (عج)، چاپ دوم، ۱۳۸۹ش.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، ترجمه سید جواد مصطفوی، تهران: کتاب فروشی علمیه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۹ش.
۱۹. محمدی ری شهری، محمد، **دوستی در قرآن و حدیث**، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۳ش.
۲۰. مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، **روان شناسی کار و مدیریت**، نشر دیجیتال قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰ش.
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، **اخلاق در قرآن**، قم: مدرسه امام علی ابن ابی طالب، چاپ اول، ۱۳۷۷ش.
۲۲. نعمانی، محمد بن ابراهیم، **غیبت نعمانی**، مترجم سید احمد فهری زنجانی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۹ش.

## پایان نامه و مقالات

۱. توانایی، محمدحسین، **بررسی تاثیر مثبت اندیشی از دیدگاه قرآن و حدیث**، قم: پژوهشنامه علوم و معارف قرآن کریم، سال دوم، شماره ۷، ۱۳۸۹ش.
۲. روهنده، سلمیه، **تبیین امید و امیدآفرینی از منظر آیات و روایات با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی زاهدان، اسفند ۱۴۰۰ش.
۳. قنبری، بخش علی، **امید مولفه اساسی بهزیستی**، مجله دانشکده علوم انسانی، شماره پیوسته ۱۱، پاییز ۱۳۸۴.
۴. نساجی زواره، **آثار ذکر در سازندگی روحی و اخلاقی**، مجله درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۲، سال ۴۳، اردیبهشت ۱۳۸۲.

## سایت

۱. خامنه‌ای، سید علی، **بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری**، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵.
۲. \_\_\_\_\_، **بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی**، ۱۳۹۴/۰۲/۲۶.
۳. \_\_\_\_\_، **بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها**، ۱۳۸۸/۰۶/۰۸.

۴. \_\_\_\_\_ بیان‌ات در مراسم دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین علیه السلام، ۱۳۹۷/۰۴/۰۹.
۵. \_\_\_\_\_ بیان‌ات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳.
۶. \_\_\_\_\_ بیان‌ات در مراسم بیست و ششمین سالگرد رحمت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۴/۰۳/۱۴.
۷. \_\_\_\_\_ مروری سریع بر بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۴.
۸. \_\_\_\_\_ بیان‌ات در دیدار نخبگان و استعداد‌های برتر علمی، ۱۳۹۸/۰۷/۱۷.
۹. \_\_\_\_\_ بیان‌ات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳.
۱۰. فارس نیوز، امام علی علیه السلام و اقدام و عمل اقتصادی، ۱۳۹۵/۰۲/۰۲.
۱۱. پورتال المعجم المعانی، [www.almaany.com](http://www.almaany.com).